

Dr Cvijetin Đorđić*

KRITIČKI OSVRT NA ZAKON O IZVRŠENJU KRIVIČNIH SANKCIJA

Apstrakt: Osnovni razlog za donošenje novog zakona kojim se uređuje izvršenje krivičnih sankcija bio je potreba ustanovljenja novog instituta – sudije za izvršenje krivičnih sankcija, kao specijalizovanog sudskog organa za zaštitu prava lica lišenih slobode. Ideja kojom je bio rukovođen zakonodavac je bila do te mere dominantna da je u drugi plan stavila sve ostale institute, teme i oblasti koje su predmet regulisanja pomenutog zakona. Umesto da se iskoristi prilika i koriguju nedostaci prethodnog propisa, zadovoljstvo uvođenjem novog instituta kao da je učinilo nevažnim ostale odredbe zakona, pa su postojeći nedostaci ostali, a njima su pridodati novi. Sa druge strane, ni sâm institut sudije za izvršenje krivičnih sankcija nije obrađen toliko temeljno da bi zasenio ostale nedostatke zakona. Ovim člankom ukazuje se na pojedina rešenja zakona koja su pogrešna, nepotpuna, ili površna. Počev od konstrukcije „odložene primene” zakona koji je inače stupio na pravnu snagu, u članku se dalje kritikuju pojedina rešenja u vezi sa nadležnosti sudije za izvršenje krivičnih sankcija, nepreciznosti kod uređivanja odlaganja i prekida izvršenja kazne zatvora, nepreciznosti kod propisivanja mera prinude i izvršenja mere pritvora, disciplinske odgovornosti osuđenih lica, kao i manjkavost odredaba o radnim odnosima, sa posebnim osvrtom na deo o stručnom osposobljavanju i disciplinskoj odgovornosti zaposlenih u zavodima. Zbog ograničenog obima teksta nisu prikazani nedostaci zakona u delu u kojem se propisuju prava osuđenih lica, o čemu će biti reči u dogledno vreme.

Ključne reči: sudija za izvršenje, osuđenici, zatvor, krivične sankcije, pritvor, pritvorenici, mere prinude, disciplinska odgovornost.

NASTANAK ZAKONA

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija¹ (u daljem tekstu: ZIKS) stupio je na pravnu snagu 31. maja 2014. godine, ali je početak njegove primene odložen na tri meseca, pa se postavilo pitanje koji zakon će biti prime-

* Specijalista za suzbijanje korupcije, organizovanog kriminaliteta i terorizma, zaposlen u Ministarstvu pravde, Upravi za izvršenje krivičnih sankcija
e-mail: cvijetin.dj@sbb.rs

1 Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Sl. glasnik RS*, br. 55/14.

njivan do početka primene ZIKS-a. Njegov prethodnik² (u daljem tekstu: ZIKS/2005) svakako ne, jer je ZIKS izričito propisao da ZIKS/2005 prestaje da važi stupanjem na snagu novog zakona,³ a ne početkom njegove primene. To je razumljivo s obzirom na to da dva zakona o istoj materiji ne mogu istovremeno biti na pravnoj snazi. Međutim, ZIKS odlaže i svoju primenu na određeni vremenski period, u ovom slučaju na tri meseca, pa proizilazi da se, od dana stupanja na pravnu snagu ZIKS-a, u naredna tri meseca ne primenjuje nijedan zakon kojim se uređuje izvršenje krivičnih sankcija. Ovakva zakonodavna praksa može proizvesti niz štetnih posledica, a budući da je u ovom slučaju reč o izvršenju krivičnih sankcija, štetne posledice se mogu manifestovati kršenjem prava lica lišenih slobode. Osim toga, Ustav predviđa objavljivanje, kao i stupanje na snagu zakona u određenom vremenskom roku nakon objavljivanja, a ne i pojam „primene” zakona koji je stupio na pravnu snagu.⁴ Njegova primena se podrazumeva, jer primena zakona nije ništa drugo do otelotvorenje stupanja zakona na pravnu snagu, način na koji se to stupanje na pravnu snagu zakona sprovodi u odnosnoj oblasti života.⁵

SUDIJA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

Uvođenje u sistem izvršenja krivičnih sankcija sudije za izvršenje krivičnih sankcija (u daljem tekstu: sudija za izvršenje), koji vrši nadzor nad zakonitošću postupka izvršenja krivičnih sankcija, štiti prava lica lišenih slobode i obezbeđuje njihovu ravnopravnost i jednakost pred zakonom, svakako je pozitivan korak. Međutim, ovako određena nadležnost sudije za izvršenje⁶ preširoko je postavljena. Sudija za izvršenje ne vrši nadzor nad zakonitošću izvršenja krivičnih sankcija uopšte, već samo u delu zaštite prava osuđenih i pritvorenih lica, kao što ne obezbeđuje u potpunosti njihovu jednakost pred zakonom, već to čine i drugi državni organi u granicama svojih nadležnosti.⁷ Prema tome, bilo je dovoljno da ZIKS utvrdi nadležnost sudije za izvršenje u zaštiti prava, jednakosti i ravnopravnosti

2 Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Sl. glasnik RS*, br. 85/05, 72/09 i 31/11.

3 Član 282. stav 1.

4 Videti: Grubač, M., 2009, Jedno pogrešno shvatanje ustavnih odredaba o stupanju zakona na snagu, *Glasnik advokatske komore Vojvodine*, 5, str. 159–174.

5 Đorđić, C., 2014, *Ostvarivanje i zaštita prava pritvorenih lica*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, str. 20–21.

6 Član 34. stav 1.

7 Jednakost i ravnopravnost pritvorenika tokom krivičnog postupka obezbeđuju organi krivičnog postupka, a ne sudija za izvršenje. U postupku za uslovni otpust, amnestiju i pomilovanje sudija za izvršenje takođe nema nadležnosti u pogledu jednakosti i ravnopravnosti osuđenih lica, kao što nema tu nadležnost ni u postupcima za ostva-

lica lišenih slobode u vezi sa izvršenjem kazne zatvora, mere pritvora, kao i mere bezbednosti kada se te mere sprovode u zavodu, tokom izvršenja kazne, odnosno mere.

Što se tiče sâmog postupka pred sudijom, nekoliko važnih pitanja nije obrađeno:

- 1) Ne postoji mehanizam zaštite prava pritvorenika i osuđenih kada je zaštita hitne prirode i ne trpi odlaganje, kao što ne postoji rok u kojem sudija za izvršenje mora doneti odluku o povredi prava kada je pritužba pritvorenika (odnosno zahtev za sudsku zaštitu osuđenih) osnovana.
- 2) Nije propisana obaveza sudije za izvršenje da neurednu pritužbu za zaštitu prava lica lišenog slobode vrati na uređivanje, već je može odmah odbaciti. Budući da su rokovi za podnošenje pritužbe prekluzivni (tri meseca, izuzetno šest meseci od dana nastanka povrede prava), postavlja se pitanje protoka roka u slučaju njenog odbacivanja. Trebalo bi dopustiti uređivanje pritužbe, te smatrati da je ona od početka bila uredna ako je lice lišeno slobode uredi blagovremeno. Time se sprečava da posledica neukosti lica lišenog slobode koje sastavlja pritužbu bude gubitak prava zbog protoka roka u kojem je to pravo imalo biti ostvareno.
- 3) Nisu jasne ni okolnosti pod kojima se pritužba pritvorenika može smatrati nedozvoljenom, jer pritužba propisana zakonom je dozvoljena. Ako se htelo reći da pritužba može biti nedozvoljena zato što nisu ispunjeni neki uslovi, ni to ne stoji, jer uslova nema. Ako se htelo reći da je nedozvoljena zato što je neophodno da se pritvorenik prethodno obrati za zaštitu organima unutar sistema izvršenja krivičnih sankcija, ni to ne stoji. Takva obaveza važi u postupku ostvarivanja prava pred sudijom za izvršenje za osuđena, a ne i za pritvorena lica.
- 4) ZIKS-om nije propisan obavezan najduži rok za otklanjanje utvrđene nezakonitosti, pa proizilazi da sudija o tome može odlučiti po sopstvenom nahođenju.
- 5) Za slučaj da u postupku zaštite prava pritvorenika sudija za izvršenje utvrdi nezakonite radnje koje su prema pritvoreniku učinjene po izričitom ili prećutnom odobrenju upravnika zavoda, ili sa znanjem upravnika koji nije preduzeo mere protiv učinioaca, nije propisana obaveza sudije da o tome obavesti ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa. Obaveza obaveštavanja ministarstva nad-

riavanje prava na naknadu štete pritvorenika ili osuđenih koji su neosnovano lišeni slobode, odnosno neosnovano osuđeni.

ležnog za poslove pravosuđa (i Zaštitnika građana) postoji samo u vezi sa nedostacima uočenim *prilikom obilaska zavoda sudije koji vrši nadzor nad izvršenjem pritvora*, a ne i u postupku zaštite prava pritvorenika pred sudijom za izvršenje.

- 6) Budući da sudija za izvršenje može istovremeno biti i sudija određen za nadzor nad izvršenjem pritvora, bilo je nepotrebno propisati da nadzor nad izvršenjem pritvora može vršiti i neki drugi sudija, osim sudije za izvršenje.⁸

ODLAGANJE I PREKID IZVRŠENJA KAZNE ZATVORA

Izvršenje kazne zatvora se može odložiti ako postoje određeni razlozi izričito propisani ZIKS-om, od kojih se na ovom mestu valja kritički osvrnuti na dva: ako je osuđeni obavezan da završi započeti posao usled čijeg neizvršenja može nastati znatna šteta (član 59. stav 1. tačka 7) i ako je osuđenom odlaganje potrebno za polaganje već prijavljenog ispita (član 59. stav 1. tačka 9).

Budući da rok od dana prijema naloga do dana javljanja na izdržavanje kazne zatvora ne sme biti kraći od osam, niti duži od 15 dana, izrazi poput „započeti posao” i „već prijavljeni ispit” dopuštaju mogućnost preduzimanja ovih radnji nakon prijema naloga. Da ne bi dolazilo do zloupotreba, neophodno je propisati da je u pitanju posao započet (ili ispit prijavljen) pre prijema naloga za izdržavanje kazne zatvora, čime bi se jasno utvrdile vremenske odrednice za ispunjenje propisanih uslova.

Što se tiče molbe za odlaganje, članom 61. stav 1. propisano je da se molba za odlaganje izvršenja kazne zatvora podnosi u roku od tri dana od prijema naloga za izvršenje kazne.⁹ Međutim, ovako rečeno nije dovoljno, niti precizno, jer nisu obuhvaćene sve situacije kojima se može opravdati kasnije podnošenje molbe od ovog, zakonom propisanog roka. Zato je za neke specifične situacije trebalo propisati da se molba može podneti i u roku od tri dana od dana nastanka razloga za odlaganje. Tako, zakonom je propisano da je jedan od razloga za odlaganje „ako je osuđena žena navršila šesti mesec trudnoće ili ima dete mlađe od jedne godine”. Jasno je da osuđena žena može navršiti šesti mesec trudnoće i nakon isteka tri dana od dana prijema naloga, a pre stupanja na izdržavanje kazne. Dakle, rok od tri dana od dana prijema naloga je istekao, pa molbu za odlaganje ne može podneti, a uslovi za odlaganje su se stekli pre nego što je stupi-

8 Đorđić, C., 2014, (fusnota 5), str. 389–390.

9 Izuzetno, molba se može podneti sve do dana kada osuđeni treba da se javi na izvršenje kazne, ako je teška akutna bolest osuđenog ili smrt njegovog bračnog druga, deteta, usvojenika, roditelja ili usvojitelja usledila posle isteka roka od tri dana (član 61. stav 2).

la na izdržavanje kazne zatvora. Njena jedina mogućnost je da se javi na izdržavanje kazne, pa da traži prekid izvršenja, što je nepotrebno i protivno logici i smislu ove zakonske odredbe, čiji je cilj zaštita materinstva. Takođe, osuđeni može tražiti odlaganje ako je njegova supruga tri meseca pred porođajem, a nema drugih članova porodičnog domaćinstva koji bi joj pomogli. Naravno da je moguća situacija da na dan prijema naloga za izdržavanje kazne zatvora supruga osuđenog još uvek ne bude tri meseca pred porođajem, a da taj uslov stekne po isteku tri dana od dana prijema naloga, a pre stupanja na izdržavanje kazne zatvora svog supruga. Slično je i ako je osuđenom odlaganje potrebno zbog neodložnih poljskih ili sezonskih radova, ili radova izazvanih kakvim udesom, a u porodici osuđenog nema potrebne radne snage. Težak udes koji izaziva neodložne radove može se desiti takođe po protoku vremena za podnošenje molbe, a pre stupanja na izdržavanje kazne itd.

Direktor Uprave za izvršenje krivičnih sankcija može prekinuti izvršenje kazne zatvora na molbu osuđenog ili predlog upravnika zavoda ako nastanu razlozi zbog kojih se njeno izvršenje može odložiti. Među ovim razlozima ne nalazi se određivanje pritvora u vezi sa krivičnim postupkom koji se protiv osuđenog vodi za novo krivično delo dok je na izdržavanju kazne zatvora. Za takve situacije trebalo bi dodati odredbu koja bi glasila: „*Ako je osuđenom određen pritvor u vezi sa krivičnim delom koje je učinio pre nego što je započeo izdržavanje kazne po ranijoj osudi ili za krivično delo učinjeno za vreme izdržavanja kazne zatvora, direktor Uprave po službenoj dužnosti donosi odluku o prekidu kazne zatvora počev od prvog dana izvršenja mere pritvora.*” Ovo stoga što osuđeni mora biti upućen na izdržavanje mere pritvora, jer se režimi ova dva oblika lišenja slobode značajno razlikuju, pa bi osuđeni mogao da ugrozi krivični postupak ako bi ostao u režimu izdržavanja kazne zatvora. Sa druge strane, njemu se mora prekinuti izvršenje kazne zatvora, jer ne može biti „dvostruko” lišen slobode, a pritvor će mu svakako biti uračunat u kaznu ako bude osuđen za novo krivično delo. Zbog toga se ova situacija mora predvideti kao razlog za prekid kazne zatvora.

Prirodno bi sledila i odredba: „*Osuđenom kome je kazna prekinuta zbog izvršenja mere pritvora direktor Uprave opoziva prekid kazne povodom rešenja o ukidanju pritvora i ranija kazna nastavlja da teče počev od poslednjeg dana izvršenja mere pritvora.*”

MERE PRINUDE

Nakon primene mere prinude prema osuđenom (upotreba fizičke snage, vezivanje, izdvajanje, upotreba gumene palice, upotreba šmrkova sa vodom, upotreba hemijskih sredstava i upotreba vatrenog oružja) obavezan je lekarski pregled. ZIKS u članu 144. stav 3. naglašava da lekarski pregled nije

obavezan kada je u pitanju vezivanje kao mera prinude, što nije prihvatljivo. Vezivanje je mera prinude upravo karakteristična po tome što njenom primenom mogu nastati vidljive, specifične i bolne povrede, pa nije trebalo da bude izuzeta od obaveznosti lekarskog pregleda nakon njene primene.

Nije dobro ni što je zakon izričit u pogledu broja i vremenskog rasporeda lekarskih pregleda. Istom odredbom je propisano da se lekarski pregled obavlja odmah nakon primene mere prinude, a potom ponavlja između dvanaestog i dvadeset četvrtog časa od primene mere. Ovako rečeno, implicira da je obavezan samo još jedan lekarski pregled u pomenutom intervalu, kao i da lekarski pregled nije obavezan pre isteka dvanaestog časa od obavljanja prvog lekarskog pregleda, što ne stoji. Osim što lekarski pregled treba obaviti odmah nakon primene prinude, što je nesporo, dalje lečenje osuđenog se obavlja po pravilima lekarske struke, koliko god je puta potrebno i u vremenskim intervalima koji su potrebni da se na najbolji medicinski način sačuva zdravlje lica lišenog slobode. Nije potrebno da zakon kojim se uređuje izvršenje krivičnih sankcija određuje zdravstvenim radnicima broj i intervale lekarskih pregleda.¹⁰

ODREDBE O PRITVORU

1. RUBRUM

Rubrum glave 10. ZIKS-a naslovljen je kao: „PRIMENA MERE PRITVORA”, što nije ispravno budući da se mera pritvora izvršava, što se potvrđuje i sadržajem odredaba o pritvoru. Meru pritvora „primenjuje” sud kada utvrdi da za primenu takve mere postoje zakonski osnovi, a ovde je reč o njenom „izvršenju”. Potrebno je glavu 10. nasloviti „IZVRŠENJE MERE PRITVORA” između ostalog i zbog toga što naslov celokupnog petog dela zakona glasi „IZVRŠENJE OSTALIH MERA.”

2. SMEŠTAJ PRITVORENIKA – POVREDA PRETPOSTAVKE NEVINOSTI (ČLAN 237. STAV 3)

„Odvojeno se smeštaju i pritvorenici koji su zajedno učestvovali u izvršenju krivičnog dela.”

Kršenje pretpostavke nevinosti je očigledno. Ne može se reći da su „učestvovali”, a posebno ne da su učestvovali „zajedno”, već da za to postoji osnovana sumnja.

10 Uporediti: Đorđić, C., 2011, Mere prinude prema licima lišenim slobode, *Branich*, 1/2, str. 163. i d.

3. AUTODESTRUKTIVNO PONAŠANJE PRITVORENIKA (ČLAN 240. STAV 1)

„Pritvoreniku se može omogućiti podrška i pomoć službe za tretman u zavodu. Lekar i služba za obezbeđenje dužni su da obrate posebnu pažnju na pritvorenika koji pokazuje znake autodestruktivnog ponašanja i da o tome obavesti službu za tretman.“

Pritvorenik se smatra nevinim i nema mesta za pomoć službe za tretman, jer nikakvi oblici prevaspitanja ne dolaze u obzir za nekog kome krivica nije utvrđena, pa se ne zna ni da li ga treba prevaspitivati. Ako se mislilo na pomoć psihologa iz službe za tretman, ni to nije potrebno jer zakon određuje da zavod mora imati angažovanog psihijatra, pa uz lekara zavoda postoji stručna kontrola zdravstvenog stanja pritvorenika. Zaposleni u službi za tretman nemaju iskustva za kontakte sa pritvorenicima, pa se takvi kontakti ne mogu preporučiti, kako sa aspekta bezbednosti tako i sa aspekta zaštite krivičnog postupka. Ovako je nastala jedna nezgrapna zakonska odredba, po kojoj je lekar obavezan da poziva službenike za tretman kada uoči znake autodestruktivnog ponašanja pritvorenika, iako je u pitanju zdravstveni problem.

4. PREMEŠTAJ PRITVORENIKA (ČLAN 244. STAV 2)

„Rešenje o premeštaju, uz prethodno pribavljenu saglasnost suda, donosi direktor Uprave.“

U ovoj odredbi je izostao predlog za premeštaj koji bi trebalo direktoru Uprave da uputi upravnik zavoda u kojem pritvor izdržava pritvorenik koji se premešta.

Dakle, odredba bi trebalo da glasi: *„Rešenje o premeštaju donosi direktor Uprave uz saglasnost suda, a na predlog upravnika zavoda u kojem se izvršava mera pritvora.“*

5. OTPUŠTANJE PRITVORENIKA (ČLAN 246. STAV 2)

„Pritvorenik se odmah otpušta i kad istekne vreme za koje je određen pritvor.“

Gornja odredba je nepotrebna i izaziva konfuziju jer zavod mora čekati odluku suda, bez koje ne može otpustiti pritvorenika, a sud prema ZKP-u tu odluku mora doneti. Osim toga, u stavu 1. istog člana ZIKS-a rečeno je da se pritvorenik otpušta iz zavoda „na osnovu rešenja o ukida-

nju pritvora i naloga za puštanje iz pritvora, donetih od suda pred kojim se vodi postupak”, pa su odredbe st. 1. i 2. člana 246. ZIKS-a u koliziji.

DISCIPLINSKA ODGOVORNOST LICA LIŠENIH SLOBODE

Disciplinska odgovornost osuđenih propisana je čl. 156–177. ZIKS-a, s tim što propis kojim se bliže uređuje disciplinska odgovornost osuđenih donosi ministar nadležan za poslove pravosuđa.

Članom 156. ZIKS-a propisani su teži disciplinski prestupi osuđenih, od kojih ćemo se kritički osvrnuti na sledeće:

1. UGROŽAVANJE, OŠTEĆENJE ILI UNIŠTENJE IMOVINE VEĆEG OBIMA (TAČKA 9)

Umesto ovoga, trebalo je propisati: „namerno ili grubom nepažnjom ugrožavanje, oštećenje ili uništenje imovine zavoda,” zbog toga što je izraz „većeg obima”, kojim se želi opisati ugrožavanje, oštećenje ili uništenje imovine zavoda neodređen. Najpre, nije jasno pomoću kojih pokazatelja se utvrđuje „veličina obima”, a potom, bilo koji pokazatelji da su, oni ne mogu uputiti na „ugrožavanje većeg obima”, već, eventualno, samo na oštećenje ili uništenje.

2. ODBIJANJE IZVRŠENJA ZAKONITOG NALOGA OVLAŠĆENOG LICA USLED ČEGA JE NASTUPILA ILI MOGLA NASTUPITI TEŽA ŠTETNA POSLEDICA (TAČKA 10)

Reči: „usled čega je nastupila ili mogla nastupiti teža štetna posledica” su suviše. Za postojanje težeg disciplinskog prestupa irelevantno je nastupanje teže štetne posledice, već je dovoljno da je lice lišeno slobode odbilo da izvrši zakonit nalog ovlašćenog lica, pa je samo to trebalo i reći. Odbijanje zakonitog naloga ovlašćenog lica (bez navođenja štetne posledice) propisano je kao lakši disciplinski prestup osuđenog lica (član 158. tačka 17. ZIKS-a), pa proizilazi da lice lišeno slobode može uvek odbiti zakonit nalog ovlašćenog lica ako odbijanje naloga nije praćeno težom štetnom posledicom, a da time ne čini teži, već lakši disciplinski prestup. Međutim, u sferi radnih odnosa u državnim organima svako nepostupanje državnog službenika po nalogu rukovodioca smatra se težom povredom dužnosti iz radnog odnosa, bez obzira na nastupanje (ili mogućnost nastupanja) teže štetne posledice. Ne bi se moglo prihvatiti da pravila radne discipline budu strože postavljena od pravila osuđeničke discipline.

3. OBUČAVANJE O NAČINU IZVRŠENJA KRIVIČNOG DELA NA OSNOVU LIČNOG ILI TUĐEG ISKUSTVA (TAČKA 18)

Nije od značaja na osnovu čijeg iskustva osuđeni obučava drugog osuđenog (ili više njih) o načinu izvršenja krivičnog dela. Osim toga, iako postoji samo „svoje” ili „tuđe” iskustvo, trećeg nema. Dakle, biće disciplinskog prestupa čini obučavanje drugih o načinu izvršenja krivičnog dela, pa je suvišno reći „na osnovu ličnog ili tuđeg iskustva.”

4. PROTIVPRAVNO PRISVAJANJE TUDIJIH POKRETNIH STVARI (TAČKA 21)

Suvišno je reći „pokretnih stvari”, jer se samo one i mogu prisvojiti u zatvoru. Nije jasno na koji način bi osuđenik protivpravno prisvojio tuđu nepokretnost u zatvoru, odnosno kakvih to može imati dodirnih tačaka sa kršenjem discipline tokom izdržavanja kazne zatvora. Osim neadekvatnih rešenja u vezi sa materijalno pravnim odredbama o disciplinskim prestupima, ZIKS se nespretno izražava i kada obrađuje materiju uslovnog odlaganja disciplinske kazne. ZIKS dopušta da se izrečena disciplinska kazna može uslovno odložiti za period do tri meseca, a potom propisuje da se disciplinska mera može opozvati ako osuđeni u roku odlaganja učini novi lakši disciplinski prestup. Međutim, rečeno na ovaj način, pogrešno je. Ne može se opozvati disciplinska mera, već odluka o uslovnom odlaganju disciplinske mere. Tačnije, ako osuđeni učini novi lakši disciplinski prestup u periodu odlaganja, disciplinska mera ne da se neće opozvati, već naprotiv, aktiviraće se njeno izvršenje.

RADNI ODNOSI

1. STRUČNO OSPOSOBLJAVANJE SLUŽBENIKA IZVRŠENJA KRIVIČNIH SANKCIJA

Članom 259. stav 1. ZIKS-a propisano je: „održavanje i unapređenje stručnosti zaposlenih u Upravi obezbeđuje se stručnim usavršavanjem”, a članom 269. stav 1. tačka 3. da će ministar nadležan za poslove pravosuđa doneti propis kojim se uređuje stručno usavršavanje zaposlenih u izvršenju krivičnih sankcija. Ipak, rad sa posebnim kategorijama lica lišenih slobode zaslužuje posebnu pažnju, a to su pritvorenici, maloletnici i osobe sa invaliditetom. Položaj pomenutih kategorija lica, ostvarivanje i zaštita njihovih prava zahtevaju posebna znanja, veštine i stručno osposobljavanje državnih službenika koji izvršavaju sudske odluke o njihovom lišavanju

slobode. Trebalo bi da ZIKS sadrži posebnu načelnu odredbu o stručnom usavršavanju službenika na poslovima izvršenja krivičnih sankcija za rad sa pomenutim kategorijama lica lišenih slobode. Posmatrano iz ugla sadašnje prakse podzakonskih akata o programu stručnog usavršavanja službenika izvršenja krivičnih sankcija, sva je prilika da će posebne odredbe o tome izostati, ako ih zakon izričito ne predvidi.

2. DISCIPLINSKA ODGOVORNOST SLUŽBENIKA IZVRŠENJA KRIVIČNIH SANKCIJA

Povrede radnih obaveza i dužnosti i disciplinski postupak protiv zaposlenih u izvršenju krivičnih sankcija propisani su čl. 266. i 267. ZIKS-a. Odredbe sadrže niz formalnih i suštinskih nedostataka, površne su i ne propisuju obavezu donošenja podzakonskog akta kojim će se bliže urediti ova osetljiva materija.

Na prvom mestu, ZIKS propisuje ponašanja koja se smatraju lakšim ili težim povredama radnih obaveza i dužnosti, pored lakših i težih povreda *radnih obaveza i dužnosti* propisanih zakonom kojim se uređuju radni odnosi u državnim organima. Međutim, disciplinske povrede, po zakonu kojim se uređuju radni odnosi u državnim organima (Zakon o državnim službenicima), nisu označene kao povrede *radnih obaveza i dužnosti*, već povrede *dužnosti iz radnog odnosa*. Trebalo je ovu materiju harmonizovati sa odredbama Zakona o državnim službenicima, te koristiti istu terminologiju: *povrede dužnosti iz radnog odnosa*. Zatim, članom 267. stav 2. ZIKS-a propisano je da se lakšom povredom, između ostalog, smatra „[...] *svako ponašanje protivno propisima o načinu obavljanja poslova u Upravi*”, što je neodređeno i preširoko. Sve što se smatra povredom dužnosti iz radnog odnosa mora biti kao takvo izričito i određeno, inače povrede nema, jer se u protivnom dopušta najšira sloboda i arbitrnost u pokretanju postupaka i kažnjavanju. Zbog toga je odredbu trebalo dovršiti rečima: „[...] *a koje je tim propisima određeno kao lakša povreda dužnosti iz radnog odnosa.*”

U odnosu na rešenja svog prethodnika, ZIKS ne propisuje disciplinsku komisiju kao organ koji vodi disciplinski postupak i utvrđuje predlog disciplinske odgovornosti koji dostavlja upravniku zavoda. Umesto toga, ZIKS propisuje da upravnik vodi disciplinski postupak i odlučuje o disciplinskoj odgovornosti državnih službenika, s tim što može ovlastiti diplomiranog pravnika, službenika zavoda, da vodi disciplinski postupak umesto njega. Nije prihvatljivo da disciplinski postupak vodi samo upravnik ili lice koje on ovlasti, jer se za teže povrede mogu izricati i najteže disciplinske mere, uključujući i prestanak radnog odnosa. Poveriti ovakvu

moć pojedincu nije uobičajeno, osim za lakše povrede u kojima se izriču samo novčane, i to niže kazne. Za teže povrede mora biti angažovan kolegijalni organ koji će nepristrasno voditi postupak i predlagati disciplinsku odgovornost i mora biti imenovan od strane direktora Uprave, kako bi se nezavisnost i autoritet tog tela podigli na viši nivo. Osim toga, u sedištu Uprave za izvršenje krivičnih sankcija propisana je disciplinska komisija kao organ nadležan za vođenje disciplinskog postupka, a u zatvorima nije. Na taj način se unutar jednog državnog organa propisuju dva različita rešenja o utvrđivanju disciplinske odgovornosti, što je, najblaže rečeno, ne- uobičajeno.

ZAKLJUČAK

Sasvim je sigurno da ZIKS sadrži brojne nedostatke koje je neophodno otkloniti u najkraćem mogućem roku, jer u pitanju je zakon od čijeg izvršavanja zavisi realizacija ljudskih prava i sloboda lica lišenih slobode, kao posebno osetljive populacije. Nije moguće u tekstu ove vrste i namene nabrojati sve nedostatke ovako obimnog propisa, ali svakako ih ima još. Izbor za prikaz je mogao biti i drugačiji, pa su se u tekstu mogle naći i primedbe na nedovoljnu obradu prava posebnih kategorija lica lišenih slobode (žene, osobe sa invaliditetom), neadekvatan pristup pojedinim pravima kao što je pravo na zdravstvenu zaštitu, izostanak zakonskog regulisanja opštih smernica o posebnim merama za održavanje reda i bezbednosti i dr. Međutim, i navedeno je dovoljno da se van svake sumnje može zaključiti da je zakon, koji je predmet kritike, nedovoljno dobar. Prava osuđenih su obrađena neprecizno i nedovoljno, a prava zaposlenih ugrožena u odnosu na prethodni zakon koji je uređivao izvršenje krivičnih sankcija. Ako se tome doda da su odredbe o pritvoru nerezonski konstruisane, a nadasve nepotrebne, kao i da odredbe o sudiji za izvršenje krivičnih sankcija kao jedinom valjanom novitetu u sistemu izvršenja krivičnih sankcija ipak nisu sveobuhvatne i temeljne, onda je izvesno da mora biti donet nov zakon, jer izmena bi bilo previše. Ovaj tekst ima za cilj da doprinese ubrzanju tog procesa.

LITERATURA

1. Đorđić, C., 2014, *Ostvarivanje i zaštita prava pritvorenih lica*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu.
2. Đorđić, C., 2011, Mere prinude prema licima lišenim slobode, *Branič*, 1/2.
3. Grubač, M., 2009, Jedno pogrešno shvatanje ustavnih odredaba o stupanju zakona na snagu, *Glasnik advokatske komore Vojvodine*, 5.

4. Milosavljević, B., 2004, *Ljudska prava i policija – standardi ljudskih prava za policiju*, Beograd, Centar za antiratnu akciju.

PRAVNI IZVORI

1. Uredba o osnivanju Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija u Republici Srbiji, *Sl. glasnik RS*, br. 20/06, 89/09, 32/10 i 53/11.
2. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Sl. glasnik RS*, br. 55/14.
3. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Sl. glasnik RS*, br. 85/05, 72/09 i 31/11.

CRITICAL REVIEW OF THE LAW ON EXECUTION OF CRIMINAL SANCTIONS

Cvijetin Đorđić

SUMMARY

It is certain that the Law on execution of criminal sanctions contains a number of imperfections that need to be dealt with as soon as possible, because we are talking about the law on whose execution depends the realization of human rights of people deprived of their freedom, as a particularly vulnerable population. It is not possible, in the text of this type and purpose, to list all the disadvantages of regulation which has this kind of proportions. The choice of our review could have been different, therefore we could have been talking about deficiency of the law which should defend rights of special categories of people deprived of their freedom (women, people with disabilities), inadequate approach to certain rights, such as the right to health care, lack of legal regulations on special measures for maintaining order and security, and others. However, it is said more than sufficiently to conclude that, beyond every doubt, the law which is the subject of this review, is not good enough. It directly violates the presumption of innocence under Article 237, paragraph 3, according to which on arrival to the detention house, detainees who together participated in the crime, are being separately accommodated, instead of saying that there is a doubt that they committed the crime of which they are accused for, the rights of the convicted are imprecisely and insufficiently processed, and the rights of employees are violated in relation to the previous law, which regulated the execution of criminal sanctions. If we add to that, that the regulations on detention are illogically designed, and above all, unnecessary, and that the regulations of the judge for execution of criminal sanctions, as the only valid novelty in the penitentiary system,

are still not comprehensive and fundamental, then it is certain that a new law should have to be adopted, since there are too many changes to be made in the old one. This text aims to contribute to the acceleration of this process.

Key words: Judge for execution, convicts, jail, criminal sanctions, detainees, detention, coercive measures, disciplinary responsibility.

Dostavljeno Redakciji: 19. jula 2015. god.

Prihvaćeno za objavljivanje: 19. januara 2016. god.